

รายวิชาต่อต้านการทุจริตของสถาบันอุดมศึกษาในจังหวัด เชียงใหม่: แนวคิดด้านโงงจากข้างล่าง สู่เบื้องบนผ่านระบบการศึกษา

Anti-corruption course for higher education institutions in Chiang Mai Province: The idea of Anti-
corruption through educational system bottom-up model

บงกช สุทัศน์ ณ อยุธยา*

(Bongkoch Sudasna Na Ayudhaya)

ได้รับบทความ: 7 สิงหาคม 2563

ปรับปรุงแก้ไข: 15 มีนาคม 2564

ตอบรับตีพิมพ์: 30 มีนาคม 2564

บทคัดย่อ

จากการสำรวจต้นแบบการแก้ปัญหการทุจริตคอร์รัปชันในต่างประเทศพบว่าปัจจัยสำคัญประการหนึ่ง นอกจากการบังคับใช้กฎหมายและมาตรการอื่น ๆ คือ ระบบการศึกษาที่ต้องปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม และทำให้ทุกคนตระหนักว่าการทุจริตคอร์รัปชันส่งผลเสียหายอย่างร้ายแรงต่อการพัฒนาประเทศและประชาชน ต้องมีบทบาทสำคัญในการแก้ปัญหการทุจริตคอร์รัปชัน ดังนั้นการที่ประเทศไทยเริ่มใช้รายวิชา “โตไปไม่โกง” ตั้งแต่ พ.ศ. 2553 และสถาบันอุดมศึกษาของรัฐและเอกชนในจังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 12 แห่ง ต่างช่วยกันระดมความคิดเห็นจากนักวิชาการแต่ละสถาบันจนเกิดเป็นรายวิชาการต่อต้านการทุจริต (Anti-corruption) เพื่อประกาศใช้ ตั้งแต่ พ.ศ. 2559 นับเป็นตัวอย่างการทำงาน

* ผู้ช่วยศาสตราจารย์, สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์และศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัย
นอร์ท-เชียงใหม่ อีเมล: bongkoch@northcm.ac.th

Assistant Professor, Public Administration Department, Faculty of Social Science and
Liberal Arts, North-Chiang Mai University, Thailand. Email: bongkoch@northcm.ac.th

เชิงรุกใช้รูปแบบยึดถือแนวทางตามแนวพระราชดำรัสของรัชกาลที่ 9 ทรงมุ่งเน้นเรื่องการพัฒนาคน “ระเบิดจากข้างใน” กล่าวคือ ต้องสร้างความเข้มแข็งให้คนในชุมชนที่เราเข้าไปพัฒนาให้มีสภาพพร้อมที่จะรับการพัฒนาเสียก่อนแล้วจึงค่อยออกมาสู่สังคมภายนอก ดังนั้นเมื่อมีการประกาศใช้รายวิชาเพื่อการป้องกันและต่อต้านการทุจริตในหลากหลายชื่ออีกเกือบ 10 รายวิชา ทั้งในและนอกระบบการศึกษาที่จัดทำโดยหน่วยงานทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน หรือแม้แต่ในรูปแบบของภาคประชาสังคมจึงเป็นแนวทางสำคัญที่จะช่วยส่งเสริมวิสัยทัศน์ “ประเทศไทยใสสะอาดไทยทั้งชาติต้านทุจริต” เป็นรูปธรรมได้ในอนาคต

คำสำคัญ: รายวิชาต่อต้านการทุจริต, สถาบันอุดมศึกษาในจังหวัดเชียงใหม่, ผลสัมฤทธิ์

Abstract

Investigating role models in solving corruption problems in the countries has found that one of the critical factors in solving corruption problems, apart from law enforcement and other similar measures, is the educational system necessary to cultivate morals and ethics in children. Simultaneously, it has to convince everyone that corruption has a negative impact on the country's development, and the people must play a crucial role in solving corruption problems. Subsequently, Thailand has begun the course “Growing Good” in 2010. The academics from 12 higher education institutions in Chiang Mai Province, both public and private, have brainstormed and come up with Anti-Corruption courses and implemented them since 2016. The anti-corruption course is the exemplary model by adhering to King Rama IX's initiative, which

emphasized human development and adopted the approach “Explode from inside” which means the people in the community need to get strengthened and get ready to be developed before expanding into the society. Nearly ten courses about corruption prevention and anti-corruption with varying course titles have been implemented in formal and non-formal education either by government or private sectors or civil society. These courses are the vital guidelines leading to the vision “Zero Tolerance and Clean Thailand” which will be implemented in the future.

Keywords: Anti-corruption course, Higher education institutions in Chiang Mai Province, achievement

บทนำ: แนวทางการแก้ปัญหาการทุจริตคอร์รัปชันด้วยระบบการศึกษา

นับเป็นเรื่องน่าตกใจเมื่อทีมข่าวหน้าแรกหนังสือพิมพ์กรุงเทพธุรกิจ. (2563) นำเสนอบทความเรื่อง *กางดัชนีคอร์รัปชันไทย สวนทางนโยบายปราบโกง* รายงานว่า พลตำรวจเอก วัชรพล ประสารราชกิจ ประธานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ป.ป.ช.) เคยเปิดเผยตัวเลขสำคัญไว้ในวันต่อต้านคอร์รัปชันสากล (ประเทศไทย) เมื่อวันที่ 9 ธันวาคม พ.ศ. 2563 จากข้อมูลปีงบประมาณ 2562 สำนักงาน ป.ป.ช.รับเรื่องกล่าวหาการทุจริตไว้ จำนวน 10,382 เรื่อง หรือคิดเป็นวงเงินงบประมาณของโครงการภาครัฐจากคำกล่าวหา รวม 238,209 ล้านบาท ข้อมูลส่วนนี้ถูกจัดแบ่งเป็นประเภทคำกล่าวหาที่ ป.ป.ช.รับไว้ดำเนินการเอง เฉพาะเรื่องที่ร้ายแรงหรือเกี่ยวข้องกับผู้ดำรงตำแหน่งระดับสูงตามที่อำนาจในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ (พ.ร.บ.) ว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต 2561 จำนวน 3,285 เรื่อง มียอดวงเงินงบประมาณทั้งสิ้น

236,240 ล้านบาท โดยเฉพาะประเภท “การทุจริต” พบว่า อันดับหนึ่งเป็นการจัดซื้อจัดจ้าง วงเงิน 207,060 ล้านบาท และอันดับสองการดำเนินการปฏิบัติหน้าที่ โดยมีขอบ วงเงิน 23,840 ล้านบาท นับว่ามีความสอดคล้องในประเด็นที่ยืนยันได้ว่า ปัญหาการทุจริตคอร์รัปชันในสังคมไทยไม่ได้ลดลง ทั้งนี้ ธรรมนูญต์ วรสง่าศิลป์.(16 พฤษภาคม 2562) นำเสนอเรื่อง *ดร.มานะ นิมิตรมงคล ผู้สร้างกระแสด้านโกงและวางกลไกต่อต้านคอร์รัปชันอย่างเป็นระบบ* ดังที่ ดร. มานะ นิมิตรมงคล เลขาธิการองค์กรต่อต้านคอร์รัปชัน (ประเทศไทย) ได้ให้สัมภาษณ์ไว้ว่า ปัจจัยที่ทำให้คอร์รัปชันฝังรากลึกในสังคมไทยเกิดมาจากหลายปัจจัยที่ไม่เคยได้รับการแก้ไขและพัฒนาอย่างจริงจัง ได้แก่ (1) Mindset แบบระบบอุปถัมภ์ การให้ความสำคัญกับคนร่ำรวยหรือคนมีอำนาจที่ไม่เคยเปลี่ยนแปลง (2) ระบบราชการที่เป็นจุดตั้งต้นการคอร์รัปชันไม่เคยมีการปฏิรูปกันมานาน ขาดความโปร่งใส ทำอะไรก็ตรวจสอบไม่ค่อยได้ (3) กฎหมายจำนวนมากเปิดโอกาสให้ข้าราชการใช้ดุลพินิจและเป็นช่องทางคอร์รัปชัน (4) การขาดกลไกปกป้องคุ้มครองประชาชนที่พยายามต่อสู้ที่จะไม่จ่ายสินบนหรือเปิดโปงการทุจริต (5) การเอาผิดคนโกงทำได้ยากเนื่องจากหลักฐานไม่เพียงพอหรือมีการช่วยเหลือกัน เชื่อหรือไม่ว่า ทุกวันนี้เรื่องที่สามารเอาผิดลงโทษได้มีไม่ถึงร้อยละ 5 ของเรื่องร้องเรียนที่อยู่ในมือของสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ป.ป.ช.) และจำนวนไม่ถึงร้อยละ 5 ของจำนวนเรื่องที่เกิดขึ้นจริง ที่สำคัญในภาคการเมือง ผู้นำประเทศไม่ได้แสดงท่าทีที่ชัดเจนและจริงจังว่ารังเกียจการโกงและจะลงโทษคนโกงอย่างเท่าเทียมไม่เลือกหน้า สุดท้ายคอร์รัปชันที่เคยจำกัดอยู่ในวงแคบ ๆ ทุกวันนี้กระจายไปสู่ทุกกลุ่มในสังคม เพราะมีแบบอย่างให้เห็นว่า เมื่อผู้ใหญ่ระดับสูงทำกัน ทำให้ข้าราชการระดับรองลงมา ก็ทำ เมื่อข้าราชการทำ พ่อค้าก็ทำได้ พระสงฆ์ก็ทำได้นักการเมืองท้องถิ่นก็ทำได้เช่นเดียวกัน ดังนั้น เมื่อชาวบ้านมีโอกาส เขาจึงโกงเพื่อความสุขสบายของตัวเองจึงไม่แปลกใจที่ทุกวันนี้เราจะเห็นคนทุกอาชีพเป็นข่าวที่เกี่ยวข้องกับการโกง และเมื่อตอบคำถามว่า ทำอย่างไรให้แก้ปัญหาคอร์รัปชันสำเร็จ

อย่างยั่งยืน ก็คือ Key Success มี 2 ตัว ตัวแรกคือ Political Will ของผู้นำประเทศ ถ้าผู้นำไม่เอาจริง ไม่มีทางสำเร็จ อาทิ เวลาถูกกดดันก็ทำ แต่ไม่มีการกำกับดูแล หรือปราบคอร์รัปชันไม่ทั่วถึง ไม่เท่าเทียม คนก็จะไม่เชื่อถือ ไม่ศรัทธา Key Success ตัวที่สองคือ ความตื่นตัวและความเข้าใจของประชาชนว่า คอร์รัปชันเป็นมหันตภัยของชาติ ของอนาคตพวกเราทุกคน รวมทั้งลูกหลานเราด้วย ถ้ามีสองปัจจัยนี้ คอร์รัปชันจึงถูกแก้ไขอย่างยั่งยืน แต่ไม่จำเป็นต้องมาพร้อมกันและตัวที่จะทำให้เกิดความยั่งยืนได้คือ ภาคประชาชนที่เข้มแข็งซึ่งการสร้างแนวร่วมที่เข้มแข็งต้องอาศัยพลังและความอดทนมาก ผมเชื่อว่า ถ้าคนไทยทุกคนทำในบทบาทที่ตัวเองทำได้ ไม่ว่าจะเป็นในภาคอุตสาหกรรม กลุ่มการค้า กลุ่มวิชาชีพ ข้าราชการ นักการเมืองท้องถิ่น ทำในบทบาทที่ตัวเองทำได้มากบ้างน้อยบ้าง เช่นนั้นจึงจะสำเร็จ

นอกจากนี้ข้อสรุปที่ได้จากการประชุมเรื่อง *รัฐธรรมนูญปราบโกง จะสัมฤทธิ์ผลได้จริงหรือไม่* (พิมพ์ข่าวการเมืองโพสต์ทูเดย์, 16 พฤษภาคม 2562) เพื่อรับฟังความคิดเห็นเกี่ยวกับกลไกในการป้องกันและจัดการทุจริตและประพฤติมิชอบตามมาตรา 63 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 ซึ่งเป็นการส่งเสริม สนับสนุนและเผยแพร่ความรู้ความเข้าใจแก่ประชาชน เมื่อวันที่ 16 พฤษภาคม พ.ศ. 2561 ณ โรงแรมมิราเคิลแกรนด์คอนเวนชั่น กรุงเทพมหานคร ซึ่งจัดโดย คณะกรรมการการ ร่วมกับคณะอนุคณะกรรมการการ ด้านระบบการเลือกตั้ง และพรรคการเมือง และสมาคมรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ (นิด้า) พบว่า ข้อคิดเห็นจากนักวิชาการด้านกฎหมาย คือนายบรรเจิด สิงคะเนติ อดีตคณบดีคณะนิติศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ กล่าวสรุปไว้อย่างน่าสนใจว่า รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2560 ไม่สามารถปราบโกงได้เพราะกลไกรัฐธรรมนูญทำได้เพียงไม่ให้คนโกงเข้ามาในระบบได้ เพราะมีการกำหนดคุณสมบัติต่าง ๆ ไว้เท่านั้น นอกจากนี้คดีทุจริตต้องเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมซึ่งต้องใช้เวลาานมากจึงควรปลูกฝังเรื่องวินัยและจิตสำนึกร่วมกันของประชาชน โดยต้องไม่รอการทำงานที่ล่าช้าเพราะคดีที่มีจำนวนมากมายจนส่งผลให้การทำงานของ

สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ป.ป.ช.) ถูกมองจากสังคมว่าไม่มีประสิทธิภาพจึงต้องนำมาตรการการยึดทรัพย์สินให้ตกเป็นของแผ่นดินมาใช้กับคดีทุจริต เพื่อให้คนโกงตระหนักว่าลูกหลานจะไม่มีโอกาสได้ใช้ทรัพย์สินที่ได้มาจากการทุจริตในอนาคต การปราบปรามการทุจริตที่มีประสิทธิภาพคือ (1) ต้องสร้างสำนึกและค่านิยมของประชาชน (2) ต้องมีมาตรการในการปราบปราม (3) ต้องมีมาตรการในการป้องกันการทุจริต (4) ต้องสร้างความเข้มแข็งให้กับภาคประชาชน ซึ่งข้อคิดเห็นนี้เป็นไปในทิศทางเดียวกับ ดร. มานะ นิมิตรมงคล เลขาธิการองค์กรต่อต้านคอร์รัปชัน (ประเทศไทย) ได้เขียนบทความ เรื่อง *รายวิชาด้านโกง: เรื่องจำเป็นไม่ใช่แค่เครื่องมือหาเสียง* (มานะ นิมิตรมงคล, 15 มีนาคม 2562) นำเสนอไว้ว่า รายวิชาด้านทุจริตศึกษา (Anti-corruption study) จัดทำโดย ป.ป.ช. ริเริ่มมาตั้งแต่วันที่ 25 ธันวาคม พ.ศ. 2555 เมื่อนายพงศ์เทพ เทพกาญจนา รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการในขณะนั้นได้นำคณะผู้บริหารของกระทรวงไปลงนามบันทึกข้อตกลงร่วมกับสำนักงาน ป.ป.ช. ที่มีนายปานเทพ กล้านณรงค์ราญ เป็นประธาน โดยให้เหตุผลว่า *“...เพราะการทำคดีมันใช้เวลามากกว่าจะตามจับคนผิดมาลงโทษ จึงไม่สามารถแก้ปัญหาได้ จึงต้องปลูกฝังจิตสำนึกในการต่อต้านการทุจริตและสร้างค่านิยมซื่อสัตย์สุจริตแก่เยาวชน...”* เมื่อต้นปี พ.ศ. 2558 รัฐบาลพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา มีมติให้กระทรวงศึกษาธิการนำรายวิชา “โตไปไม่โกง” บรรจุในการเรียนการสอนระดับชั้นประถมทั่วประเทศมาแล้วเช่นกัน ซึ่ง “โตไปไม่โกง” เป็นรายวิชาที่พัฒนาขึ้นตั้งแต่ปี พ.ศ. 2553 โดยศูนย์สาธารณประโยชน์และประชาสังคม (นิด้า) และองค์กรเพื่อความโปร่งใสในประเทศไทย เปิดสอนครั้งแรกในโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร ยุคที่มี หม่อมราชวงศ์สุขุมพันธุ์ บริพัตร เป็นผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร รวมทั้งโรงเรียนเครือคาทอลิก จากนั้นจึงขยายจนมีโรงเรียนที่ใช้รายวิชานี้ประมาณ 3 - 4 แห่งทั่วประเทศในเวลาต่อมา แต่หลังจากมีมติคณะรัฐมนตรีแล้วจนถึงปัจจุบันกลับพบว่า กระทรวงศึกษาธิการมิได้นำไปดำเนินการให้ความคืบหน้าแต่อย่างใด ดังนั้นนับว่าเป็นข่าวตืออย่างมาก เมื่อคณะรัฐมนตรีมีมติ

ให้บรรจुरายวิชาด้านโงให้คนไทยได้เรียนรู้กันตั้งแต่ชั้นประถมไปจนถึงคนที่รับราชการระดับสูง ๆ แล้วยังต้องเรียน ตามที่ ป.ป.ช. เสนอเรื่อง

ดังนั้นเพื่อชี้ประเด็นให้เห็นถึงความสำคัญของการศึกษาซึ่งมีความสอดคล้องกับผลการวิจัย เรื่อง ผลสัมฤทธิ์ในการปฏิบัติหน้าที่ด้านการป้องกันการทุจริตของคณะกรรมการ ป.ป.จ.เชียงใหม่ (บงกช สุทัศน์ ณ อยุธยา, 2561) พบว่าการประเมินผลสัมฤทธิ์การปฏิบัติหน้าที่ด้านการป้องกันการทุจริตของคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตประจำจังหวัดเชียงใหม่ของกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด มีค่าคะแนนเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ <0.05 ผลลัพธ์ด้านการรับรู้ของกลุ่มเป้าหมายสูงขึ้นเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ สรุปข้อเสนอแนะจากทุกกลุ่มตัวอย่างที่ตรงกัน แม้ว่าคณะกรรมการ ป.ป.ช.ประจำจังหวัดชุดแรกและชุดเดียวในประวัติศาสตร์ที่เกิดขึ้นตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 และถูกยุบเลิกไปตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 และพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2561 ก็สูญสิ้นไปด้วย เท่ากับว่าการมีส่วนร่วมจากภาคประชาชนน้อยลงไปด้วย ข้อสังเกตสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาและการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน คือ (1) ควรเพิ่มช่องทางการร้องเรียนจากภาคประชาชนให้สะดวกมากขึ้น และต้องให้ความสำคัญกับการคุ้มครองพยานในกรณีชี้เบาะแสการทุจริตในพื้นที่ (2) ควรจัดกิจกรรมรณรงค์การต่อต้านการทุจริตที่เกิดจากการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน โดยเฉพาะภาคประชาสังคม เพื่อกระตุ้นจิตสำนึกของชาวเชียงใหม่อย่างแท้จริง มิใช่เป็นเพียงการรณรงค์เชิงสัญลักษณ์เท่านั้น (3) ควรจัดให้มีการประชาสัมพันธ์ที่ทำงานแบบมืออาชีพ กลักรายงานความจริงที่ประจักษ์ให้ประชาชนได้รับรู้ ก่อให้เกิดความสนใจข่าวสารอย่างต่อเนื่อง จนเป็นกระแสที่ต่อต้านคนทำทุจริต หากเป็นพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ (4) ควรมีการจัดแถลงข่าวกรณีการทุจริตแก่สื่อมวลชนในวาระแถลงข่าวประชาสัมพันธ์ ณ ศูนย์ราชการจังหวัดเชียงใหม่ เพื่อเป็นการสร้างความน่าเชื่อถือและเป็นการทำงานเชิงรุก ปลูกจิตสำนึกด้านการโงในพื้นที่ รวมถึงการ

เปิดเผยข่าวสารดังกล่าว ทางเว็บไซต์ของสำนักงานป.ป.ช.จังหวัดเชียงใหม่ (5) ควรให้การสนับสนุนงบประมาณการจัดกิจกรรมโรงเรียนสะอาดเป็นประจำทุกปี เพราะช่วยสร้างจิตสำนึกด้านการต่อต้านการทุจริต และปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมแก่เยาวชน (6) ควรให้การยกย่องเชิดชู หน่วยงาน สถาบัน หน่วยงาน โรงเรียนที่ดำเนินกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์อย่างต่อเนื่อง สรุปได้ว่าผลการศึกษาจากงานวิจัยนี้จะเป็นคำตอบที่เหมาะสมกับสังคมไทยที่ไม่สามารถพึ่งพาการทำหน้าที่อันสุจริตเพียงอย่างเดียวของข้าราชการหรือนักการเมืองที่มีจำนวนเพียงน้อยนิดในสังคมไทยได้เลย ดังนั้นการศึกษาในรูปแบบต่าง ๆ ทั้งการบรรยาย เผยแพร่ ถ่ายทอดทั้งในระบบหรือนอกระบบการศึกษา มีความสำคัญต่อการปลูกฝังเรื่องคุณธรรม จริยธรรม จิตสำนึกของความสุขจิต และชี้ให้เห็นถึงโทษจากการทุจริตคอร์รัปชันซึ่งมีความสอดคล้องกับมาตรการขับเคลื่อนเพื่อป้องกันผลประโยชน์ทับซ้อนที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาในต่างประเทศ (MacDonald, C., McDonald, M., and Norman, W., 2002). นำเสนอไว้ว่าการถ่ายทอดปลูกฝังหลักเกณฑ์ทางจริยธรรมคุณธรรมสู่สมาชิกของสังคม โดยผ่านสื่อมวลชนหรือการบรรจุในรายวิชาการศึกษาในโรงเรียน เพื่อให้มีกระบวนการเรียนการสอนในชั้นเรียน นอกจากนี้แนวคิดการปลูกฝังความรู้เพื่อสร้างจิตสำนึกการต่อต้านการทุจริตผ่านการเรียนการสอน (โฆสิทธิ์ แสงกุศลสง ธนทรไพเราะ น้อยนภา จำคำ และประภา เลี้ยงพาณิชย์, 2552) กล่าวว่าว่ารายวิชาการเรียนการสอนที่สร้างเพื่อป้องกันและต่อต้านการคอร์รัปชัน มีข้อเสนอแนะว่าควรมีการปฏิรูปรายวิชาการศึกษาที่มุ่งตอบสนองต่อความคาดหวังของประชาชนที่เน้นจริยธรรมและคุณธรรมให้มากขึ้น การเรียนการสอนต้องมุ่งส่งเสริมจริยธรรมและคุณธรรม แก่นักเรียน นักศึกษา สร้างระบบความซื่อสัตย์โดยผ่านกระบวนการเรียนการสอนด้วยการแทรกเนื้อหา เกี่ยวกับจริยธรรม ลงในรายวิชา นอกจากนั้นเห็นควรให้มีการจัดตั้ง สถาบันฝึกอบรมนักการเมืองขึ้นมาอย่างเป็นรูปธรรมเพื่อทำหน้าที่ให้ความรู้และพัฒนานักการเมืองให้มีจริยธรรม ทั้งนี้หนังสือชื่อ *จริยธรรมในวิชาชีพส่วนการสร้างมาตรฐานจริยธรรมทางการเมือง* (วริยา ชินวรรณโณ, 2546) ได้นำเสนอ

ขั้นตอนการคัดสรรบุคคลที่มีคุณธรรมจริยธรรมเข้าสู่ระบบการเมืองนั้น จำเป็นต้องมีแนวทางที่ถูกต้องเป็นไปได้อีกไว้อย่างน่าสนใจในสอดคล้องกับการบรรยายเรื่อง *คุณธรรมและจริยธรรมของผู้บริหาร* (ธานินทร์ กรัยวิเชียร, 2552) ตลอดจนการศึกษาเรื่อง *การแก้วิกฤตการณ์โลกด้วยจริยธรรมของนักการเมือง* ต่างชี้ให้เห็นว่าคุณธรรม จริยธรรม มีความจำเป็นอย่างที่สุด ดังนั้นจะต้องให้ความสำคัญในเรื่องการปฏิรูปการศึกษาระดับทุกระดับ ทุกประเภท โดยให้เน้นคุณธรรมจริยธรรมให้มากขึ้น ปฏิรูปการเรียนการสอนในทุกสถาบันการศึกษาให้เกิดคุณภาพในการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมแก่นักเรียน นักศึกษา สร้างระบบความซื่อสัตย์สุจริต (Integrity systems) และระบบเกียรติศักดิ์ (Honor system) ให้เกิดขึ้นในสังคมผ่านระบบและกระบวนการการศึกษาของชาติ และเน้นการแทรกเนื้อหาเกี่ยวกับจริยธรรมในรายวิชาการศึกษา อบรมทุกรายวิชาทุกประเภท จัดให้มีสถาบันฝึกอบรมนักการเมืองให้มีมาตรฐาน มีการประเมินผลที่ชัดเจน เนื่องจากข้อสรุปสำคัญประการหนึ่งคือรากเหง้าของปัญหาการทุจริตคอร์รัปชันน่าจะอยู่ที่ระบบการศึกษาเพราะเป็นกลไกสำคัญในการบ่มเพาะจิตสำนึก ค่านิยม โดยเฉพาะเยาวชนซึ่งเป็นอนาคตของชาติ ต้องทำให้การศึกษาทั้งระบบในสังคมไทยให้ความสำคัญในการเสริมสร้างระบบจริยธรรมาภิบาลอย่างจริงจังที่สำคัญต้องสร้างระบบตรวจสอบและถ่วงดุลการใช้อำนาจและการทำงานของทั้งภาครัฐ ภาคเอกชนและภาคประชาสังคม หากในอนาคตสังคมไทยมีระบบธรรมาภิบาล ถึงเวลานั้นเชื่อว่าองค์กรอิสระทั้งหลายก็จะค่อย ๆ ลดบทบาทลงในที่สุด การให้องค์กรทางพุทธศาสนาเข้ามามีส่วนร่วมในสถาบันทางการเมืองมากขึ้น เพื่อให้การคัดสรรบุคคลที่จะเข้าสู่การเมืองได้บุคคลผู้ที่มีคุณธรรมจริยธรรม เหมาะแก่การพัฒนากระบวนการเมืองต่อไปในอนาคต (บงกช สุทัศน์ ณ อยุธยา, 2553)

ต้นแบบความสำเร็จในต่างประเทศ กับความท้าทายของระบบการศึกษาไทย

การถ่ายทอดความรู้ผ่านระบบการศึกษาจนกลายเป็นต้นแบบของการป้องกันและการต่อต้านการทุจริตคอร์รัปชันให้กับหลายประเทศ ได้แก่ เขตปกครองพิเศษฮ่องกง (Chul-Kyu, K, 2002) โดดเด่นเรื่อง การจัดตั้งคณะกรรมการอิสระเพื่อการปราบปรามการคอร์รัปชัน (Independent commission against corruption) หรือ ICAC เมื่อปี พ.ศ. 2517 บนพื้นฐานการปราบปรามคอร์รัปชัน 3 ประการ อันได้แก่ การใช้กฎหมาย การป้องกันและการให้ความรู้ โดยใช้ ยุทธศาสตร์ 3 แพร่ง เป็นกลไกขับเคลื่อนซึ่งประกอบด้วย การปราบปราม (Deterrence) การสร้างกลไกระวังป้องกัน (Prevention) และ การปลูกฝังค่านิยมต่อต้านคอร์รัปชันผ่านระบบการศึกษา (Education) ได้แก่

(1) การป้องปราม (Deterrence) ออกแบบระบบรับข้อร้องเรียน และการตอบสนองอย่างรวดเร็วมีประสิทธิภาพสำหรับประชาชน ด้วยการจัดสรรทรัพยากรกว่า 70% ไปที่ The operations department เปิดช่องทางรับข้อร้องเรียน 24 ชั่วโมง และตอบสนองอย่างรวดเร็ว มีการรักษาความลับของผู้ร้องเรียนอย่างเข้มงวด ใช้นโยบาย Zero Tolerance Policy มีระบบรับข้อร้องเรียนและติดตามความคืบหน้าที่มีประสิทธิภาพ มีระบบประสานงานกับหน่วยงานอื่น ในกรณีปัญหาด้วยประสิทธิภาพของหน่วยงานรัฐ ที่มีไซเบอร์รัปชัน

(2) การป้องกัน (Prevention) สร้างกลไกระวังป้องกันสำคัญที่ลดทอนโอกาส - ปัจจัยแวดล้อมที่เอื้อต่อการทุจริตและสร้างภาคที่เข้มแข็งจากทุกภาคส่วน กล่าวคือการแก้กฎหมายมอบอำนาจการตรวจสอบ พัฒนาระบบการทำงานให้กะทัดรัด ส่งเสริมให้มีการทำประมวลจริยธรรมภายในองค์กรอย่างกว้างขวางและเป็นมาตรฐานเดียวกัน

(3) การศึกษา(Education) ปลูกฝังค่านิยมที่ถูกต้องให้แก่ประชาชนและเยาวชนผ่านทางระบบการศึกษา คือ ก่อตั้ง ICAC Club เปิดคอลัมน์ Corruption Watch ในสื่อหนังสือพิมพ์ จัดทำโฆษณาณรงค์ต่อต้านการทุจริต

ส่งเสริมให้มีพื้นที่สื่ออย่างกว้างขวาง เพื่อให้มีการประชาสัมพันธ์ข่าวกรณีการทุจริตคอร์รัปชันและส่งเสริมสนับสนุนการให้ความรู้เชิงรุกทั้งทางหนังสือพิมพ์ รายการโทรทัศน์และสื่อออนไลน์ จัดสร้างละครหรือภาพยนตร์ที่มีเนื้อหาสอดแทรกการต่อต้านการคอร์รัปชันเพื่อเป็นการปลูกฝังค่านิยมในสังคม บรรจुरายวิชาด้านคุณธรรมและจริยธรรมตั้งแต่ระดับอนุบาลจนถึงมหาวิทยาลัย จัดสัมมนา หรือเสวนาเพื่อระดมความคิดเห็นและเผยแพร่เรื่องการต่อต้านการคอร์รัปชันทั้งในภาครัฐ ภาคเอกชนและภาคประชาสังคม นอกจากนี้ยังให้ความร่วมมือกับภาคเอกชน จัดตั้งศูนย์พัฒนาจริยธรรม (Ethics development centre)

ส่วนประเทศเกาหลีใต้โดดเด่นมากในเรื่อง การจัดตั้งองค์กรอิสระ KICAC ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2548 เพื่อแก้ปัญหาทุจริตคอร์รัปชันของรัฐบาลโดยการผลักดันของภาคประชาสังคม เริ่มจากจัดตั้งศูนย์บ่มเพาะสำคัญ 2 แห่ง ได้แก่ ศูนย์จริยธรรมทางธุรกิจ เพื่อให้ข้อมูล และแสวงหาความร่วมมือกับธุรกิจเอกชนในการป้องกันการคอร์รัปชัน และ ศูนย์พลเมืองต่อต้านคอร์รัปชัน เพื่อให้ข้อมูลและแสวงหาความร่วมมือจากองค์กรพัฒนาเอกชนและภาคประชาชนในระดับท้องถิ่น การสร้างเครือข่ายในการต่อต้านการทุจริตแบบแนวนราบ (Horizontal) ดึงทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมกัน ในการต่อต้านการทุจริตคอร์รัปชัน ช่วยเหลือให้กลุ่มประชาชนได้ดำเนินการจัดตั้งศูนย์การต่อต้านการทุจริต (Anti-corruption center) ในแต่ละท้องถิ่น เพื่อเสริมสร้างให้เกิดการป้องกันการทุจริต เช่น การตรวจสอบ การอบรม การประชาสัมพันธ์ส่งเสริมความเที่ยงธรรม กรอบกฎหมายได้มอบอำนาจสำคัญให้ KICAC ในด้านอำนาจเชิงนโยบาย ด้านการพัฒนาโครงสร้างเชิงสถาบัน ด้านการบริหารจัดการผู้แจ้งเบาะแสและด้านการให้การศึกษา แนวทางการแก้ปัญหาถูกเรียกว่า 4 อวุธหลักของ KICAC กล่าวคือ (1) มาตรการปกป้อง - ให้รางวัลแก่ผู้แจ้งเบาะแส (2) มาตรการการสำรวจการทุจริตเป็นสิ่งจำเป็น (3) ทำประมวลงจริยธรรม เผยแพร่อย่างกว้างขวาง สร้างจิตสำนึกความสุจริตต่อทุกภาคส่วน

(4) การสร้างเครือข่ายในการต่อต้านการทุจริตแบบแนวนราบ (Horizontal) ดึงทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมกัน ในการต่อต้านการทุจริตคอร์รัปชัน (Chul-Kyu, K., 2002)

รูปแบบการถ่ายทอดความรู้ผ่านระบบการศึกษาของทั้ง 2 ประเทศ สอดคล้องกับการจัดกิจกรรมเสริมเรื่องคุณธรรมจริยธรรมของโรงเรียนช่อสะอาด 6 แห่งในจังหวัดเชียงใหม่ ประจำปีงบประมาณ 2557 ได้แก่ (1) โรงเรียนสันป่าตอง วิทยาคม อำเภอสันป่าตอง (2) โรงเรียนจอมทอง อำเภอจอมทอง (3) โรงเรียนบ้าน กาดวิทยาคม อำเภอแม่วาง (4) โรงเรียนเชียงดาววิทยาคม อำเภอเชียงดาว (5) โรงเรียนโกวิทจรัส อำเภอเมืองเชียงใหม่ (6) โรงเรียนรัตนเอื้อวิทยา อำเภอฝาง พบว่า ผลสัมฤทธิ์ของกลุ่มผู้บริหาร ครู และนักเรียนโรงเรียนช่อสะอาด มีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 4.09 (มาก) โดยผู้บริหาร/ ครูที่เข้าร่วมโครงการโรงเรียนช่อสะอาด ได้กล่าวถึงปัญหาอุปสรรค ดังนี้ (1) โครงการโรงเรียนช่อสะอาดได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากสำนักงาน ป.ป.ช.จังหวัดเชียงใหม่เพียง 1 ครั้ง (พ.ศ. 2557) (2) โรงเรียนภาครัฐมีการโยกย้ายสับเปลี่ยนตำแหน่งผู้บริหาร ทำให้การจัดทำโครงการขาดความต่อเนื่อง (3) กิจกรรมต่าง ๆ ที่ถูกสั่งการตามนโยบายของหน่วยงานภาครัฐ มีความซ้ำซ้อนกัน ทำให้โรงเรียนต้องจัดกิจกรรมเสริมมากเกินไป เช่น โรงเรียนคุณธรรม (กระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2559) โรงเรียนสุจริต (สำนักงานคณะกรรมการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) (พ.ศ. 2558) หรืออีกหลากหลายชื่อเรียก เช่น โรงเรียนสุจริตต้นแบบเก่งแต่ไม่โกง/ โรงเรียนสีขาว “โตไปไม่โกง” ฯลฯ ทางคณะผู้บริหารและครู จึงได้เสนอแนะว่า

(1) ควรให้การสนับสนุนงบประมาณการจัดกิจกรรมโรงเรียนช่อสะอาดเป็นประจำทุกปี เพราะช่วยสร้างจิตสำนึกด้านการต่อต้านการทุจริต และปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมแก่เยาวชน

(2) ควรให้การยกย่อง เชิดชู หน่วยงาน สถาบัน (โรงเรียน) ที่ดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่องเชิงสร้างสรรค์ เช่น โรงเรียนเอกชนที่ผู้บริหารเป็นเจ้าของ ไม่มีการโยกย้าย หรือเปลี่ยนตำแหน่งการบริหาร ทำให้เกิดความยั่งยืนใน

การจัดทำโครงการ เช่น โรงเรียนโกวิทจักษ์ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ มีการดำเนินโครงการช่อสะอาดอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2557 - ปัจจุบัน ตัวอย่างกิจกรรม ได้แก่ ธนาคารความดี/ คนดีศรีโกวิท/ รางวัลนักเรียนช่อสะอาด เป็นต้น

(3.) ควรจัดบูรณาการโครงการจากหน่วยงานภาครัฐ เพื่อไม่ให้เกิดความซ้ำซ้อนและสิ้นเปลืองงบประมาณ ส่วนกลุ่มนักเรียนต่างเห็นว่า ทีมวิทยากร (ผู้บรรยาย) เป็นผู้ใหญ่มักใช้วิธีการบรรยายเพียงอย่างเดียว ทำให้เกิดช่องว่างระหว่างผู้บรรยายและผู้ฟัง (ขาดความน่าสนใจ) จึงเสนอแนะว่าควรเพิ่มกิจกรรมอื่น ๆ ที่เหมาะสมกับวัยรุ่นเพื่อไม่ให้เกิดช่องว่างระหว่างการสื่อสาร (บงกช สุทัศน์ ณ อยุธยา, 2561) สอดคล้องกับรายวิชา “โตไปไม่โกง” ที่จัดทำโดย กรุงเทพมหานคร ร่วมกับสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์และองค์กรเพื่อความโปร่งใสในประเทศไทย (2552) นำเสนอข้อดีไว้ว่า การเรียนรู้ในรายวิชานี้ไม่ได้เน้นการท่องจำ แต่เน้นความสามารถในการคิดวิเคราะห์ของผู้เรียน จนกระทั่งเกิดความเข้าใจ และความตระหนักของผู้เรียน ให้สามารถแยกแยะถูก - ผิด ดี - ชั่ว เนื้อหารายวิชาครอบคลุมความดี 5 ประการที่ช่วยสร้างชาติและต่อต้านการทุจริต เริ่มใช้ตั้งแต่ พ.ศ. 2553 มุ่งหล่อหลอม ปลุกฝังให้เด็ก เติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพ โดยการนำคุณธรรม จริยธรรม จิตสำนึกและค่านิยม สำหรับเด็กและเยาวชน มาสอดแทรกไว้ในรายวิชาผ่านสัปดาห์ คำพังเพยของไทย ได้แก่ (1) ความซื่อสัตย์สุจริต (Honesty and integrity) (2) การมีจิตสาธารณะ (Greater good and public spirit) (3) ความเป็นธรรมทางสังคม (Fairness and justice) (4) กระทำอย่างรับผิดชอบ (Responsibility and accountability) (5) เป็นอยู่อย่างพอเพียง (Sufficiency and moderation)

ดังนั้นรูปแบบการจัดกิจกรรมส่งเสริม สนับสนุน การอบรม ปลุกฝังค่านิยม เรื่องการต่อต้านการทุจริตควรเป็นกิจกรรมที่ควบคู่กับการบ่มเพาะเรื่องคุณธรรม จริยธรรมที่ต้องทำตั้งแต่เยาว์วัย แต่ควรทำเป็นแบบบูรณาการและทำต่อเนื่อง ไม่ใช่แยกส่วนแบบต่างคนต่างทำ เพราะจะเป็นการสิ้นเปลืองทั้งงบประมาณ กำลังคนและ

สร้างความเบื่อหน่าย หรือเข้าทำนองที่ว่า “ดำนน้ำพริกละลายแม่น้ำ” ที่สำคัญต้องเพิ่มแนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งของภาคประชาสังคม

บทสรุป: รายวิชาการต่อต้านการทุจริต แนวคิดด้านโกงจากข้างล่างสู่เบื้องบน

สถาบันอุดมศึกษาในจังหวัดเชียงใหม่ ทั้งภาครัฐและเอกชน จำนวน 12 แห่ง ต่างช่วยกันระดมความคิดเห็นจากนักวิชาการแต่ละสถาบัน จนเกิดเป็นรายวิชาการต่อต้านการทุจริต (Anti-corruption) ประกาศใช้ เมื่อวันที่ 31 สิงหาคม พ.ศ. 2558 นับเป็นตัวอย่างการทำงานเชิงรุก ใช้รูปแบบยึดถือแนวทางตามแนวพระราชดำริของ รัชกาลที่ 9 ทรงมุ่งเน้นเรื่องการพัฒนาจากคน “ระเบิดข้างใน” หมายความว่า ต้องสร้างความเข้มแข็งให้คนในชุมชนที่เราเข้าไปพัฒนาให้มีสภาพพร้อมที่จะรับการพัฒนาเสียก่อน แล้วจึงค่อยออกมาสู่สังคมภายนอก แต่เมื่อทำการวิจัยเรื่อง ผลสัมฤทธิ์ในการปฏิบัติหน้าที่ด้านการป้องกันการทุจริตของคณะกรรมการ ป.ป.ช.เชียงใหม่ ปรากฏว่า รายวิชา การต่อต้านการทุจริต (Anti-corruption) ซึ่งมีความประสงค์ให้บรรจุในหมวดวิชาศึกษาทั่วไป (General education) สำหรับ นักศึกษาระดับปริญญาตรีซึ่งเกิดจากบันทึกข้อตกลงความร่วมมือทางวิชาการ (MOU) ของ สำนักงาน ป.ป.ช. และ สำนักงาน ป.ป.ช.ประจำจังหวัดเชียงใหม่ คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตประจำจังหวัด (ป.ป.จ.) เชียงใหม่ ร่วมกับ สถาบันอุดมศึกษา 12 แห่ง ในจังหวัดเชียงใหม่ ทั้งนี้ตัวแทนของ คณะกรรมการ ป.ป.ช. (ขณะนั้น) คือ

- (1) นายปานเทพ กล้าณรงค์ราญ ประธานกรรมการ ป.ป.ช.
- (2) ศาสตราจารย์ภักดี โพธิศิริ กรรมการ ป.ป.ช.
- (3) นายวิชัย วิวิตเสวี กรรมการ ป.ป.ช.
- (4) นายปรีชา เลิศกมลมาศ กรรมการ ป.ป.ช.
- (5) นายประจวบ สวัสดิ์ประสงค์ ผู้ช่วยเลขาธิการคณะกรรมการ ป.ป.ช. ได้เข้าร่วมวิพากษารายวิชาการต่อต้านการทุจริตของสถาบันอุดมศึกษาใน

จังหวัดเชียงใหม่ด้วย จากความคาดหวังว่า สถาบันการศึกษาทุกแห่งจะสามารถนำรายวิชาไปใช้ได้ตามความตั้งใจตั้งแต่แรกนั้น แต่ในความเป็นจริงกลับพบว่าสถาบันการศึกษาที่เปิดสอนรายวิชา การต่อต้านการทุจริต (Anti-corruption) ตั้งแต่ปีการศึกษา 2559 มีเพียง 5 แห่ง ได้แก่

(1) มหาวิทยาลัยมกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา ชื่อวิชา การต่อต้านการทุจริต (GE 1001) จัดเป็นกลุ่มสังคมศาสตร์ หมวดวิชาศึกษาทั่วไป สำหรับนักศึกษาทุกคนชั้นปีที่ 1

(2) มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ชื่อวิชา การต่อต้านการทุจริตในประเทศไทย (ร.รปศ.103) จัดเป็นวิชาเลือกเสรี สังกัดสำนักวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์

(3) มหาวิทยาลัยนอร์ท-เชียงใหม่ โดยปรับชื่อรายวิชาเป็น ธรรมาภิบาลชีวิต (030307) จัดเป็นวิชาเลือกเสรี หมวดวิชาศึกษาทั่วไป โดยมีการนำเนื้อหาสาระของรายวิชา จริยธรรมทางการบริหารมาปรับประยุกต์ร่วมกับรายวิชาการต่อต้านการทุจริต

(4) วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี เชียงใหม่ ชื่อวิชา การต่อต้านการทุจริต จัดเป็นเสริมรายวิชา แต่ไม่นับหน่วยกิต

(5) สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์เชียงใหม่ ชื่อวิชา การต่อต้านการทุจริต จัดเป็นเสริมรายวิชา แต่ไม่นับหน่วยกิต

สถาบันการศึกษา จำนวน 3 แห่งที่เปิดสอนรายวิชา การต่อต้านการทุจริต (Anti-corruption) ปีการศึกษา 2560 รวมเป็น 8 แห่ง ได้แก่

(6) มหาวิทยาลัยแม่โจ้ ชื่อวิชา การต่อต้านการทุจริต (รศ. 141) จัดเป็นวิชาเลือกเสรีและวิชาแกนรัฐศาสตร์ สังกัดวิทยาลัยบริหารศาสตร์

(7) มหาวิทยาลัยพายัพ ชื่อวิชา พลเมือง ธรรมาภิบาลกับสันติภาพ (ศท. 114) จัดเป็นกลุ่มสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ หมวดวิชาศึกษาทั่วไปเป็น

รายวิชาใหม่โดยนำเนื้อหาบางส่วนจากวิชาการต่อต้านการทุจริต คิดเป็น 1 ส่วน (15 ชั่วโมง)

(8) **สถาบันการพลศึกษา วิทยาเขตเชียงใหม่** ชื่อวิชา การต่อต้านการทุจริต จัดเป็นเสริมรายวิชา แต่ไม่นับหน่วยกิต

ส่วนสถาบันการศึกษาที่ใช้รายวิชาอื่น ๆ แทนรายวิชาการต่อต้านการทุจริต (Anti-corruption) ในปีการศึกษา 2560 จำนวน 4 แห่ง ได้แก่

(9) **มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่** ชื่อวิชา การป้องกันและการต่อต้านการทุจริต (GSOC 1107) จัดเป็นกลุ่มสังคมศาสตร์ หมวดศึกษาศาสตร์ จัดทำโดยมหาวิทยาลัยราชภัฏทั่วประเทศ ร่วมกับ คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ป.ป.ช.)

(10) **มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล ล้านนา** ชื่อวิชา ภัยใส่ใจสะอาด (PAD 410) จัดเป็นวิชาเลือกเสรีหรือเสริมรายวิชา ไม่นับหน่วยกิต จัดทำโดยมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล (9 แห่ง) ร่วมกับ คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ป.ป.ช.)

(11) **มหาวิทยาลัยฟาร์อีสเทอร์น** ชื่อวิชา ธรรมาภิบาลสำหรับนักบริหาร จัดเป็นวิชาเลือกเสรี และวิชาแกน สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ สังกัดคณะบริหารรัฐกิจ

(12) **มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่** ใช้รูปแบบการสอนแบบสวดแทรกเรื่อง คุณธรรม จริยธรรม ในทุกรายวิชา โดยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (ส่วนกลาง) ดำเนินการบันทึกความร่วมมือทางวิชาการกับคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ป.ป.ช.) เพื่อจัดรายวิชาเฉพาะ สำหรับสถาบัน

ข้อสรุปจากงานวิจัย พบว่า สถาบันการศึกษาแห่งเดียวคือ มหาวิทยาลัยมกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนาที่สามารถนำรายวิชา การต่อต้านการทุจริต (Anti-corruption) โดยกำหนดให้นักศึกษาชั้นปีที่ 1 ทุกคนต้องเรียน เนื่องจากบรรจุ

ไว้ในรายวิชาของทุกสาขาวิชาซึ่งอยู่ในหมวดวิชาศึกษาทั่วไป กลุ่มสังคมศาสตร์ และเป็นเรื่องน่ายินดีที่สุด เพราะสภามหาวิทยาลัยมกุฏราชวิทยาลัยได้กำหนดให้เรียนรายวิชาการต่อต้านการทุจริต ทุกวิทยาเขต ทั้ง 13 แห่งทั่วประเทศ ส่วนสถาบันอื่น ๆ ที่กำหนดให้เรียนก็เป็นไปตามนโยบายของผู้บริหารสถานศึกษา ในขณะนั้น ๆ แต่ก็เป็นเพียงการเรียนแบบวิชาเสริมรายวิชา แต่ไม่มีการให้หน่วยกิต คือ วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี เชียงใหม่ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ เชียงใหม่ สถาบันการพลศึกษา วิทยาเขตเชียงใหม่ เนื่องจากสถาบันการศึกษาเหล่านี้เป็นวิทยาเขตต้องใช้รายวิชาเดียวกันของทั้งประเทศเท่านั้น ส่วนสถาบันการศึกษาอื่น ๆ ก็กำหนดให้เป็นวิชาเลือกเสรี หรือใช้รายวิชาอื่น ๆ ตามบริบทของแต่ละสถาบัน หากพิจารณาเฉพาะผลการประเมินผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนรายวิชาการต่อต้านการทุจริต พบว่า ลำดับที่ 1 นักศึกษาที่เรียนรายวิชาการต่อต้านการทุจริตใน 5 สถาบันการศึกษา มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 5.0 (มากที่สุด) ลำดับที่ 2 ผู้บริหารจาก 5 สถาบันการศึกษาที่เปิดสอนรายวิชาการต่อต้านการทุจริต มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.8 (มากที่สุด) ลำดับที่ 3 อาจารย์ (ผู้สอน ผู้รับผิดชอบรายวิชาผู้สังเกตการณ์) 5 สถาบันการศึกษาที่เปิดสอนรายวิชาการต่อต้านการทุจริต มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.7 (มากที่สุด) ลำดับสุดท้าย ผู้บริหาร 7 สถาบันการศึกษาที่ยังไม่เปิดสอนรายวิชาการต่อต้านการทุจริต ในปีการศึกษา 2559 มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.9 (มาก) กล่าวสรุปได้ว่า การศึกษามีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมด้านการป้องกันการทุจริต อยู่ในระดับมาก - มากที่สุด

แต่ปัญหาที่พบอีกประการหนึ่งก็คือ สถาบันการศึกษาหลายแห่งต่างมองว่า ความรู้ ความสามารถของผู้สอนที่มีความเหมาะสมต้องเป็นบุคคลที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะทางด้านรัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ นิติศาสตร์ เป็นต้น ดังนั้นปัจจัยด้านผู้สอนจึงควรนำมาประเด็นที่ต้องหาแนวทางแก้ไข เช่น การจัดอบรมการสอนรายวิชา การต่อต้านการทุจริต (Anti-Corruption) แก่บุคลากรประจำสถาบัน ตีค่าการต้องขอความอนุเคราะห์วิทยากรพิเศษ จาก สำนักงาน ป.ป.ช.ประจำจังหวัด หรือ หน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยเชิญมาบรรยายแบบประจำทั้งวิชาหรือบรรยาย

พิเศษเป็นครั้งคราว เพราะอาจเกิดความไม่ต่อเนื่อง และขาดความยั่งยืน (บงกช สุทัศน์ ณ อยุธยา, 2561) ทั้งนี้ข้อเสนอแนะดังกล่าว จะเป็นไปในทิศทางเดียวกับ กรณีสึกษาหรือ เหตุการณ์เมื่อกว่า 30 ปีก่อนนั้น ผลการศึกษาเรื่อง “รูปแบบการ ปลุกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้แก่นักเรียนชั้นประถมศึกษาให้เติบโตเป็นคนดีของ สังคมไทย” ที่มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาองค์ประกอบการปลุกฝังคุณธรรมจริยธรรมแก่ นักเรียนชั้นประถม พบว่า การเรียนการสอนวิชาศีลธรรมในโรงเรียนไม่มีใครได้ผลด้วย เหตุปัจจัยหลายประการ อาทิเช่น วิชาศีลธรรมมีคะแนนน้อย นักเรียนไม่สนใจและ ไม่เอาใจใส่ในวิชานี้ เท่ากับวิชาอื่น ๆ ซึ่งมีคะแนนมาก ครูส่วนใหญ่ก็ไม่อยากสอน วิชาศีลธรรม เพราะสอนยาก หาอุปกรณ์ ลำบากและไม่ได้ดึงดูดความสนใจเท่าครูที่ สอนวิชาอื่น เช่น คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์หรือภาษาต่างประเทศ มีหน้าที่ผู้ที่ จำใจต้องสอน เพราะหาคนสอนไม่ได้หรือแม้แต่การรับอาสาสอนเพราะมีใจรักในวิชา นี้อยู่บ้างก็ยังถูกมองว่าเป็นคนหัวโบราณ ครูเกิดความท้อถอยและยิ่งนักเรียนมักจะ เห็นว่าวิชานี้ไม่สำคัญ ไม่สนใจเรียน ก็ยิ่งทำให้ไม่มีใครอยากสอน ผลที่ตามมาคือ ความขาดแคลนครูสอนศีลธรรมและยิ่งมีมากขึ้น หากวิชาศีลธรรมหายไปจาก รายวิชา ทั้งระดับประถมและมัธยมแล้ว ยังทำให้น่าเป็นห่วงอนาคตของเด็กไทยและ ปัญหาของสังคมไทย (สุมน อมรวิวัฒน์, 2527) จากนั้นผ่านมาอีกเกือบ 20 ปี ยังคง พบว่าผลการวิจัยเรื่อง ปัจจัยและกระบวนการที่เอื้อต่อการพัฒนาคุณธรรมระดับ บุคคลเพื่อบ่มงความสำเร็จของส่วนรวมของนักศึกษามหาวิทยาลัย: การศึกษาเชิง ปริมาณและคุณภาพ (สุวิมล ว่องวานิช และนางลักษณ์ วิรัชชัย, 2543). พบว่าระดับ คุณธรรมของนิสิตนักศึกษาไม่ค่อยสอดคล้องกับความคิดเห็นของกลุ่มอาจารย์ คือ นิสิตนักศึกษามองว่าตนเองมีคุณธรรมสูงกว่าที่อาจารย์และผู้ทรงคุณวุฒิเห็น โดยมี คุณธรรมที่ต้องพัฒนาเร่งด่วน คือ วินัย ความรับผิดชอบ การพึ่งตนเอง และสัจจะ ส่วนผลการวิจัยนำเสนอว่า

ด้านที่ 1. ด้านปัจจัยและกระบวนการที่เอื้อต่อการพัฒนา คุณธรรม มีทั้งกระบวนการพัฒนาจากบุคคลรอบข้างที่นิสิตเห็นว่าพ่อแม่มีส่วนในการ

ปลูกฝังคุณธรรมมากกว่ากลุ่มครูหรือเพื่อนฝูง และครูมีส่วนในการปลูกฝังคุณธรรมมากกว่าเพื่อนฝูง

ด้านที่ 2. กระบวนการพัฒนาตนเองซึ่งนิสิตมองว่าตนเองมีน้อยกว่าคนรอบข้างในเรื่องไปโบสถ์ฟังเทศน์ ฟังธรรม แต่การอุทิศบำเพ็ญประโยชน์แก่สังคม นิสิตมองว่าตนเองมีมากกว่าคนรอบข้าง

ด้านที่ 3. กระบวนการพัฒนาจากอาจารย์มหาวิทยาลัย อาจารย์กว่าร้อยละ 53 ไม่ได้สอนวิชาคุณธรรม แต่ร้อยละ 90 มีการสอนสอดแทรกคุณธรรมแก่นิสิตนักศึกษาและยังพบว่าอีกว่า ตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อคุณธรรมของนิสิตเป็นตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการมากกว่าปัจจัย นั้นย่อมแสดงให้เห็นว่า แม้แต่การสอนคุณธรรมในวิชาหน้าที่พลเมือง ศีลธรรมของเด็กประถมศึกษา ผ่านมานานกว่า 30 ปี ปัญหายังไม่ได้รับการแก้ไขอย่างเป็นรูปธรรม ตลอดจนรูปแบบการสอนแบบสอดแทรกคุณธรรมแก่นิสิตนักศึกษาที่ถูกกำหนดเป็นนโยบาย ผ่านมาเกือบ 20 ปี ก็ไม่ส่งผลต่อการพัฒนาคุณธรรมสำหรับเยาวชนในระบบการศึกษา ถึงเวลาแล้วที่สังคมไทยควรยอมรับความผิดพลาดในอดีต เพื่อหาแนวทางแก้ปัญหาให้ตรงจุดเหมาะสมกับยุคสมัย สังคมไทยจำเป็นต้องหันกลับมาพิจารณากันว่า การจัดการเรียนการสอนในอนาคตมีความจำเป็นต้องสร้างความสมดุลให้เกิดขึ้น

มิเช่นนั้นความคาดหวังของรายวิชาด้านทฤษฎีศึกษาตามข้อเสนอของสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ป.ป.ช.) ซึ่งได้รับความเห็นชอบจากคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 22 พฤษภาคม พ.ศ. 2561 เพื่อใช้สร้างเยาวชนพันธุ์ใหม่ “ไม่ทนต่อการทุจริต” ได้ถูกบรรจุไว้ในการเรียนการสอนตั้งแต่ระดับปฐมวัยหรือศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก โรงเรียนอนุบาล สถานศึกษาระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา และอาชีวศึกษาทุกแห่ง ตลอดจนระดับอุดมศึกษา ทั้งจัดสอนเป็นรายวิชาเพิ่ม นำไปใช้ในชั่วโมงลดเวลาเรียน เพิ่มเวลารู้ นำไปบูรณาการกับการจัดการเรียนการสอนในกลุ่มสาระ การเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม หรือจัดสอน ในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ตั้งแต่ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2562 ทั้งนี้

หน่วยงานภาครัฐตั้งแต่ระดับกระทรวง ตลอดจนหน่วยงานที่เกี่ยวข้องหรือกับ ป.ป.ช. เพื่อนำรายวิชานี้ไปปรับใช้ในโครงการหรือรายวิชาฝึกอบรมข้าราชการ บุคลากรภาครัฐหรือพนักงานที่บรรจุใหม่ โดยให้ครอบคลุมถึงบุคลากรทางการศึกษา เช่น ครู อาจารย์ หรือผู้ที่ทำหน้าที่เป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ในรายวิชาการศึกษา ขึ้นพื้นฐานและรายวิชาอุดมศึกษาให้บุคลากรเหล่านั้นสามารถนำความรู้ไปใช้ในการ ถ่ายทอดหรือประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น วัตถุประสงค์เพื่อปลูกฝังและสร้างวัฒนธรรมต่อต้านการทุจริต โดยให้สามารถ แยกแยะได้ว่า สิ่งใดเป็นประโยชน์ต่อส่วนตน สิ่งใดเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม ยึดประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตน มีจิตพอเพียงด้านทุจริต ละอายและ เกรงกลัวที่จะทุจริต ไม่ทนต่อการทุจริตทุกรูปแบบ ได้แก่ (1) รายวิชาการศึกษา ขึ้นพื้นฐานรายวิชาเพิ่มเติมการป้องกันการทุจริต (2) รายวิชาอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ (3) รายวิชาตามแนวทางรับราชการกลุ่มทหารและตำรวจ (4) รายวิชา วิทยากร ป.ป.ช. บุคลากรภาครัฐและรัฐวิสาหกิจ สร้างวิทยากรผู้นำการเปลี่ยนแปลง สู่สังคมที่ไม่ทนต่อการทุจริต (5) รายวิชาโค้ชเพื่อการรู้คิดด้านทุจริต โดยแต่ละ รายวิชาประกอบด้วยเนื้อหา 4 ชุดวิชา (1) การคิดแยกแยะระหว่างผลประโยชน์ ส่วนตนกับผลประโยชน์ส่วนรวม (2) ความละอายและความไม่ทนต่อการทุจริต (3) Strong: จิตพอเพียงด้านทุจริต (4) พลเมืองและความรับผิดชอบต่อสังคม (ทิมข่าวการเมืองเดลินิวส์, 2561)

เมื่อกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น ส่งหนังสือ ด่วนมาก ถึงผู้ว่าราชการ จังหวัดทุกจังหวัดทั่วประเทศ เมื่อวันที่ 1 มีนาคม พ.ศ. 2562 เรื่องการขับเคลื่อน รายวิชาด้านทุจริตศึกษา ลงนามโดย อธิบดีกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น เพื่อให้ สั่งการหน่วยงานท้องถิ่น ทุกแห่ง รับนโยบายนำ รายวิชาด้านทุจริตศึกษา หรือ Anti-corruption education บรรจุไว้ในการเรียนการสอนของโรงเรียนในสังกัด องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) ตั้งแต่ระดับปฐมวัย ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2562 และชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2562 แต่ละ

ระดับชั้นจะมีชั่วโมงเรียนตลอดปี รวม 40 ชั่วโมง จากนั้นจะมีการประเมินผลโดยใช้เครื่องมือ แบบทดสอบ แบบประเมินการปฏิบัติงาน และแบบสังเกตพฤติกรรมการปฏิบัติงาน โดยนักเรียนที่ผ่านการประเมินทุกกิจกรรมร้อยละ 80 ขึ้นไป จะถือว่าผ่านเกณฑ์ประเมิน

ดังนั้น การขยายผลรายวิชาด้านทุจริตศึกษาให้ครอบคลุมทุกช่วงวัยทุกระดับการศึกษา นับเป็นนิมิตหมายที่ดีของสังคมไทย เพราะเป็นการเตรียมเยาวชนที่จะเติบโตเป็นพลเมืองที่ดีของประเทศไทยเป็นทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณค่ามีส่วนสำคัญต่อการพัฒนาประเทศในอนาคต แต่สิ่งความสำคัญยิ่งกว่าการประกาศใช้รายวิชาด้านทุจริตศึกษา ก็คือ การนำรายวิชาดังกล่าวไปใช้ให้เกิดประสิทธิภาพ ประสิทธิผล มิเช่นนั้นก็จะกลายเป็นเพียงการเชิญชวนให้นักศึกษาระดับอุดมศึกษาที่สนใจเลือกเรียนวิชา “วัยใสใจสะอาด” และวิชา “การต่อต้านการทุจริต” หรือปรับเป็นชื่อเรียกอื่น ๆ ของ 12 สถาบันอุดมศึกษาในจังหวัดเชียงใหม่ เป็นแบบเสริมรายวิชาหรือวิชาเลือกเสรีเท่านั้น ทั้งที่เจตนารมณ์แท้จริง ก็คือต้องการให้บรรจุไว้ในหมวดวิชาศึกษาทั่วไป เพื่อให้นักศึกษาทุกคนได้เรียนรายวิชาดังกล่าว ไม่ว่าจะเป็นสายวิทยาศาสตร์ วิทยาศาสตร์สุขภาพ วิศวกรรมศาสตร์ สังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ ศิลปศาสตร์ เกษตรศาสตร์ นิติศาสตร์ ฯลฯ เพื่อให้บัณฑิตที่จบการศึกษาได้รับการปลูกฝังเรื่องคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม จรรยาบรรณ และธรรมาภิบาล มีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับสถานการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการทุจริตสามารถวิเคราะห์ถึงผลเสียที่เกิดจากการทุจริตต่อตนเอง สังคม และประเทศชาติ มีความรู้เกี่ยวกับกฎหมาย กฎระเบียบ มาตรการทางสังคมที่เกี่ยวกับการทุจริต มีความกล้าหาญที่จะแจ้งเบาะแสการทุจริต หากแนวคิดดังกล่าวนี้สามารถผลักดันจนเป็นรูปธรรมได้สำเร็จจะเป็นแนวทางช่วยแก้ปัญหาการทุจริตคอร์รัปชันในสังคมไทยที่ยังตกอยู่ในวังวนระบบอุปถัมภ์ ส่งผลให้สังคมไทยยังเป็นสังคมแบบลูปหน้าปะจมูก อาจกล่าวได้ว่า รายวิชาต่อต้านการทุจริต ที่จัดทำโดยหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน เกือบ 10 รายวิชาในประเทศไทยที่ผ่านมา

จนถึงปัจจุบัน (พ.ศ. 2562) ทั้งในระบบและนอกระบบการศึกษา ส่วนใหญ่ยังเป็นรูปแบบการสั่งการจากข้างบน ลงสู่ข้างล่าง (Top - down) ซึ่งนั่นอาจเป็นสาเหตุหนึ่งของการขาดระบบธรรมาภิบาลในสังคมไทย คือ การที่รัฐบาลยังไม่สามารถพัฒนา “คน” ในทุกกลุ่ม ทุกภาคส่วนของสังคมไทยให้มีพื้นฐานทางจิตใจที่ยึดมั่นใน “คุณธรรม” “จริยธรรม” “ความซื่อสัตย์สุจริต” และ “ความรอบรู้” อันเป็นเงื่อนไขที่จะทำให้เกิดการประพฤติปฏิบัติตนได้อย่างมีเหตุผล “รู้จักสิทธิหน้าที่” และ “ความรับผิดชอบในฐานะพลเมืองไทย” ตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นพระประมุข อีกทั้งยังขาดโอกาสให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม เพื่อสร้าง “สมดุล” ในการจัดสรรและกระจายทรัพยากรอย่างทั่วถึง (บกช สัทศน์ ณ อยุธยา, 2557)

ดังนั้นการกำหนดวิสัยทัศน์ที่ว่า “ประเทศไทย ใสสะอาด ไทยทั้งชาติต้านทุจริต” (Zero tolerance and clean Thailand) ซึ่งอยู่ในยุทธศาสตร์ชาติว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต ระยะที่ 3 (พ.ศ. 2560 - พ.ศ. 2564) จึงเป็นเสมือนความหวังของคนไทยทั้งประเทศในการแก้ปัญหาระดับชาติร่วมกันเท่านั้น ยังหาใช้ความจริงอันประจักษ์ชัด จนกว่า...เมื่อใดที่รายวิชาดังกล่าวเหล่านั้นจะสามารถนำไปสู่การปฏิบัติอย่างได้ผลลัพธ์ที่แท้จริง เพราะ “การกระทำย่อมสำคัญกว่าคำพูด” นั่นเอง

กิตติกรรมประกาศ

บทความนี้สังเคราะห์ขึ้นจากผลการศึกษาเรื่องการจัดทำประมวลการสอนรายวิชาการต่อต้านการทุจริต (Anti-corruption) ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งจากงานวิจัยเรื่อง *ผลสัมฤทธิ์ในการปฏิบัติหน้าที่ด้านการป้องกันการทุจริตของคณะกรรมการ ป.ป.จ. เชียงใหม่* ผู้แต่งขอกราบขอบพระคุณคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริต ประจำจังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 5 ท่าน คือ นายอมรพันธุ์ นิมานันท์ นางนฤมล วลีชาติ นายสมคิด ยังเยี่ยม พันตำรวจเอกสมบัติ สุภาภา และ

พันตำรวจเอกอรุณสิทธิ์ หลาวทอง ที่มอบความไว้วางใจและสนับสนุนงบประมาณ
 สำหรับการศึกษาวิจัยนี้ รวมถึงศาสตราจารย์เกียรติคุณ ดร.พงษ์ศักดิ์ อังกลสิทธิ์
 อดีตอธิการบดีมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ซึ่งรับหน้าที่เป็นประธานคณะทำงานในการ
 จัดทำประมวลการสอนรายวิชาการต่อต้านการทุจริต (Anti-corruption) ของ 12
 สถาบันอุดมศึกษาในจังหวัดเชียงใหม่ ตลอดจนคณะทำงานที่มีได้เอ่ยนาม ณ ที่นี้
 (ตามคำสั่งสำนักงาน ป.ป.ช. ที่ 504/ 2558)

เอกสารอ้างอิง

- กรุงเทพมหานครร่วมกับสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์และองค์กรเพื่อความ
 โปร่งใสในประเทศไทย. (2557). *รายวิชาคบเด็กสร้างชาติ โตไปไม่โกง*.
 กรุงเทพฯ : สำนักการศึกษา กรุงเทพมหานคร.
- โฆสิทธิ์ แสงกุศลส่ง ธนพร ไพเราะ น้อยนภา จำคำ และประภา เลี้ยงพาณิชย์.
 (2552). *ข้อเสนอการเสริมสร้างจริยธรรมของนักการเมือง เพื่อการป้องกัน
 การทุจริตในประเทศไทย*. เอกสารวิชาการหลักสูตรนักบริหารเชิง
 ยุทธศาสตร์การป้องกันและปราบปราม การทุจริตระดับกลาง รุ่นที่ 1,
 สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ.
- ณัฐกานต์ วรสง่าศิลป์. (16 พฤษภาคม 2562). *ดร.มานะ นิมิตรมงคล ผู้สร้างกระแส
 ด้านโกงและวางกลไกต่อต้านคอร์รัปชันอย่างเป็นระบบ*. สืบค้นจาก
<https://www.bot.or.th/Thai/BOTMagazine/Pages/256203PublicTrust.aspx>.
- ทีมข่าวการเมืองเดลินิวส์. (23 พฤษภาคม 2561). *เดลินิวส์.ป.ป.ช. คลอด 5 รายวิชา
 ป้องกันทุจริต*. สืบค้นจาก <https://www.dailynews.co.th/politics/638314>.

ทีมข่าวการเมืองโพสต์ทูเดย์. (16 พฤษภาคม 2562). *ปราบปรามทุจริต”อยู่ที่สังคม ไม่ใช่จริย*. สืบค้นจาก <https://www.posttoday.com/politic/report/551483>.

ทีมข่าวการเมืองหนังสือพิมพ์แนวหน้า. (15 มีนาคม 2562). *ดร.มานะคุ้ยต้นตอ ‘รายวิชาด้านโกง’ ไทยเขินไม่ขึ้น จี้ต้องทำจริงจัง - อย่าแค่หาเสียง*. สืบค้นจาก <https://www.naewna.com/politic/342583>.

ทีมข่าวหน้าแรกหนังสือพิมพ์กรุงเทพธุรกิจ. (5 เมษายน 2563). *กาดังขึ้นคอร์รัปชัน ไทย สวนทางนโยบายปราบโกง* สืบค้นจาก <https://www.bangkokbiznews.com/news/detail/914744>.

ธานินทร์ กรวิจิตร.(2552). *คุณธรรมและจริยธรรมของผู้บริหาร*. กรุงเทพฯ: สำนักงานพัฒนาข้าราชการพลเรือน.

บงกช สุทัศน์ ณ อยุธยา. (2553). *บทคัดย่อการแก้วิกฤตการณ์โลกด้วยจริยธรรมของ นักการเมือง*. การประชุมวิชาการวันวิสาขบูชาโลก ประจำปี พ.ศ. 2553 ณ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

_____. (2557). *แนวทางเสริมสร้างธรรมาภิบาลในสังคมไทยด้วยการสร้างจิตสำนึก ค่านิยม ผ่านสภาศิต คำพังเพย, สำนักผู้ตรวจการแผ่นดิน, 7(2) (กรกฎาคม - ธันวาคม). น. 24 - 50.*

_____. (2561). *ผลสัมฤทธิ์ในการปฏิบัติหน้าที่ด้านการป้องกันการทุจริตของคณะกรรมการ ป.ป.จ. เชียงใหม่. เชียงใหม่: พงษ์สวัสดิ์การพิมพ์*.
มานะ นิมิตรมงคล. (15 มีนาคม 2562). *หลักสูตรด้านโกง: เรื่องจำเป็นไม่ใช่แค่ ‘เครื่องมือหาเสียง’*. สืบค้นจาก <https://www.facebook.com/act.anticorruptionThailand/posts/995097440655003/>.

วริยา ชินวรรณ. (2546). *จริยธรรมในวิชาชีพ*. กรุงเทพฯ : สำนักงานสนับสนุน กองทุนการวิจัย.(สกว.).

- สุนน อมรวิวัฒน์. (2527). *กลวิธีสอนจริยศึกษาและการสอดแทรกคุณธรรม*.
กรุงเทพฯ: สภาพุทธนิคมแห่งชาติในพระบรมราชูปถัมภ์.
- สุวิมล ว่องวานิช และนางลักษณ์ วิรัชชัย. (2543). *รายงานการวิจัยปัจจัยและ
กระบวนการที่เอื้อต่อการพัฒนาคุณธรรมระดับบุคคลเพื่อบ่มบ่มความสำเร็จ
ของส่วนรวมของนักศึกษามหาวิทยาลัย: การศึกษาเชิงปริมาณและ
คุณภาพ*. ภาควิชาวิจัยการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- MacDonald, C., McDonald, M., and Norman, W. (2002). Charitable
Conflicts of Interest, *Journal of Business Ethics*. 39 (August), pp.
67 - 74.
- Chul-Kyu, K. (2002). *Korea's Anti-Corruption Efforts and the Role of the
KICAC*. Keynote Address at the American University, May 2002.

